

מצוות חינוך היא על האב

תלמוד בבלי מסכת חגיגה דף ב עמוד א

משנה/ הכל חייבין בראייה, חוץ מחרש, שוטה, וקטן, וטומטום, ואנדרוגינוס, ונשים, ועבדים שאינם משוחררים, החיגר, והסומא, והחולה, והזקן, ומי שאינו יכול לעלות ברגליו. איזהו קטן - כל שאינו יכול לרכוב על כתפיו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית, דברי בית שמאי. ובית הלל אומרים: כל שאינו יכול לאחוז בידו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית, שנאמר +שמות כ"ג+ שלש רגלים. בית שמאי אומרים: הראייה שתי כסף, והחגיגה מעה כסף. ובית הלל אומרים: הראייה מעה כסף, והחגיגה שתי כסף.

רש"י מסכת חגיגה דף ב עמוד א

אי זהו קטן כו' - אבל מכאן ואילך, אף על פי שאינו חייב מן התורה - הטילו חכמים על אביו ועל אמו לחנכו במצות.

תלמוד בבלי מסכת נדה דף מו עמוד ב

אימא: לאיסור בל יחל. איסור בל יחל, מה נפשך, אי מופלא סמוך לאיש דאורייתא - מילקא נמי לילקי, ואי מופלא סמוך לאיש לאו דאורייתא - איסור נמי ליכא!

רש"י מסכת נדה דף מו עמוד ב

איסורא נמי ליכא - עליו אם אכלו דהא אי אתו רבנן לתקוני הכי תקון שלא יאכלו אחרים את הקדשו או הוא לכשיגדיל אבל בקטנותו לא באו לאסור עליו דקטן לאו בר קבולי עליה תקנתא דרבנן הוא.

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף כ עמוד א

משנה. נשים ועבדים וקטנים פטורין מקריאת שמע ומן התפילין, וחייבין בתפילה ובמזוזה ובברכת המזון

רש"י מסכת ברכות דף כ עמוד א

קטנים - אפילו קטן שהגיע לחנוך לא הטילו על אביו לחנכו בקריאת שמע, לפי שאינו מצוי תמיד כשמגיע זמן קריאת שמע.

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף כ עמוד ב

תא שמע, באמת אמרו: בן מברך לאביו, ועבד מברך לרבו, ואשה מברכת לבעלה; אבל אמרו חכמים: תבא מארה לאדם שאשתו ובניו מברכין לו. אי אמרת בשלמא דאורייתא - אתי דאורייתא ומפיק דאורייתא, אלא אי אמרת דרבנן - אתי דרבנן ומפיק דאורייתא? - ולטעמך, קטן בר חיובא הוא? - אלא, הכא במאי עסקינן - כגון שאכל שיעורא דרבנן, דאתי דרבנן ומפיק דרבנן.

רש"י מסכת ברכות דף מח עמוד א

עד שיאכל כזית דגן - ומכי אכל כזית דגן מיהא מפיק, אף על גב דכזית דגן שיעורא דרבנן הוא, כדאמר בפרק מי שמתו (דף כ' ב), מיהו, כיון דמחייב מדרבנן - מחייב בדבר קרינן ביה, ומוציא רבים ידי חובתן, ואם תאמר: בקטן שהגיע לחינוך הא לא אמר הכי, הוא אפילו מדרבנן לא מחייב, דעליה דאבואה הוא דרמי לחנוכה, ובעל הלכות גדולות פסק דוקא דאכלו אינהו כזית או כביצה דכוותיה, אבל אכלו ושבעו - לא מפיק, ואי אפשר להעמידה, דהא ינאי וחבריו אכלו ושבעו, ואפקינהו שמעון בן שטח, ואף על גב דלגרמיה הוא דעבד - טעמא משום דלא אכל כזית דגן, הא אכל כזית דגן - הכי נמי.

מצוות חינוך היא על הבן

תוספות מסכת חגיגה דף ב עמוד א

איזהו קטן כל שאינו יכול לרכוב - משם והלאה הוה ליה הגיע לחינוך ומדרבנן הוא דמחויב וצריך להביא קרבנותיו נדבה ולמ"ד (ביצה יט). אין קריבין ביום טוב אין קריבין עד למחר בחול המועד אך קשה למורי למ"ד תשלומין דראשון ניהו כיון דלא מצי קריב בראשון לא קריב תו כדאמרין לקמן (דף ט). גבי חיגר שנתפשט בשני וי"ל דהתם גברא לא חזי הלכך כיון דלא חזי בראשונה לא חזי בשני אבל הכא כל חיוב שיש בשני ישנו בראשונה אלא משום שאינו היום ראוי עכשיו ודומה לו מצינו בפסחים בפרק אלו דברים (דף ע: ושם) גבי חגיגה פעמים ו' פעמים ז' חל יום טוב הראשון להיות בשבת קרב בששה אלמא אף על גב דלא קרב בראשון קרב בשני כיון דמחמת יום הוא דאתי כדפרישית וליכא למימר דלמ"ד דנדריים ונדבות אינן קריבין ביום טוב דרבנן הוא והכא דרבנן תקינו לה שיוכל להביא אף ביום טוב דהא בפ"ק דביצה (דף יב. ושם) משמע דמדאורייתא הוא דהא שתי הלחם (ולחם הפנים) לא דחו יום טוב וכי תימא מ"מ כי מייתי להם נדבה היכי סמיך עלה דקטן אינו סומך כדאיתא במנחות בפרק שתי מדות (דף צג). וי"ל אף על גב דלא סמיך עליה מ"מ דמיא לחינוך בנו ורש"י פירש דאיזהו קטן לא קאי לראייה בראיית קרבן רק לראיית פנים בעזרה.

תוספות מסכת ברכות דף מח עמוד א

עד שיאכל כזית דגן - משמע שאם אכל כזית דגן שיכול להוציא אף אחרים שאכלו על השובע ותימה והרי כזית אינו חייב אלא מדרבנן והיכי אתי דרבנן ופטר דאורייתא דהא אמרינן בפרק מי שמתו (ד' כ:): תבא מארה למי שאשתו ובניו מברכים לו ולא מצוי לאוקומי [הא] דשרו לקטן שיכול להוציא אביו **אלא בדאכל אביו כזית דאתי קטן דרבנן שהגיע לחינוך ופטר אביו שאינו חייב אלא מדרבנן** הא אם אכל אביו כדי שביעה אינו יכול לפטרו ופרש"י דמחויב דרבנן מחויב קרינן ביה **אבל קטן שהגיע לחינוך לא מיקרי מחויב דרבנן דאביו חייב לחנכו אבל עליו אין שום חיוב וקשה לפירושו** מכל מקום כיון שאינו מן התורה אינו מוציא אחרים שמחויבים **ועוד דוחק לומר בקטן שהגיע לחינוך קרי אינו מחויב מדרבנן** דאם אינו מחויב אפילו מדרבנן אם כן אינו פוטר את אביו ובה"ג פירש דאחד שאכל כזית אינו יכול להוציא אחרים שאכלו כדי שביעה דלא אתי דרבנן ופטר דאורייתא אבל כשלא אכלו גם האחרים רק כזית פוטר אותם ולא היא דהא סמכינן אעובדא דינאי וחבריו והם אכלו כדי שביעה ואפילו הכי קא חזינן דקא פטר להו שמעון בן שטח **אלא נראה לחלק דקטן שאינו בר חיוב כלל דאורייתא אפילו אכל כדי שביעה הלכך אינו מחויב בדבר קרינן ביה ולכך לא מפיק ליה אי אכל שיעורא דאורייתא אבל גדול שהוא בר חיובא מן התורה כי אכיל כדי שביעה מחויב בדבר קרינן ביה אפילו לא אכל כלל כדאמר ר' בראש השנה (פ"ג ד' כט.) כל הברכות אף על פי שיצא מוציא חוץ מברכת הלחם וברכת היין והיינו טעמא דכל ישראל ערבין זה בזה והוא הדין בברכת המזון אף ע"פ שיצא מוציא כדפרישית וכזית דגן אינו צריך אלא שיוכל לומר שאכלנו משלו.**

תלמוד בבלי מסכת מגילה דף יט עמוד ב

משנה. הכל כשרין לקרות את המגילה חוץ מחרש שוטה וקטן, רבי יהודה מכשיר בקטן.

תוספות מסכת מגילה דף יט עמוד ב

ורבי יהודה מכשיר - קשה באיזה קטן מיירי אי בלא הגיע לחינוך מאי טעמא דרבי יהודה דמכשיר והא אמרינן בסוף פ' בתרא דראש השנה (דף כט.) כל שאינו מחויב בדבר אין מוציא אחרים ידי חובתן ואי הגיע לחינוך מאי טעמא דרבנן דפסלי והלא כל האחרים נמי אין חייבין אלא מדרבנן וא"כ קשיא אמאי לא אמרינן דאתי דרבנן ומפיק דרבנן דהכי נמי אמרינן פ' מי שמתו (ברכות דף כ: ושם) דבן מברך לאביו אף על פי שהוא קטן ויוצא בברכתו ומוקי לה התם כגון שאכל האב כזית או כביצה דהוי שיעורא דרבנן **ואתי קטן שחיובו דרבנן** ומפיק האב שלא אכל אלא שיעורא דרבנן ואמאי לא אמרינן כן במגילה וכן בפ' לולב הגזול (סוכה דף לח: ושם) דאמר אין קטן מוציא [בקריאת הלל] ועונין אחריו מה שהן אומרים מאי שנא מברכת המזון וי"ל דלעולם מיירי בקטן שהגיע לחינוך ואפ"ה פסלו רבנן משום דמגילה ליכא חיובא אפילו בגדולים אלא מדרבנן וקטן אין מחויב אלא מדרבנן אפילו בשאר מצות ובגדול ליכא אלא חד דרבנן במגילה שהרי בשאר מצות הוא חייב דאורייתא ולא אתי תרי דרבנן ומפיק חד דרבנן אבל ההיא דבהמ"ז מיירי שהקטן אכל כדי שביעה דהוי חיובא דאורייתא וליכא אלא חד דרבנן ומפיק האב שלא אכל אלא שיעורא דרבנן ומ"מ קשיא דקאמרינן דרב ששת ורב יוסף אמרי אגדתא בלילי פסחים ומוציאין האחרים משום דסברי מצה בזמן הזה דרבנן ולפי מה שפירש' קשה היכי אתו אינהו דהוו תרי דרבנן דהא סומא פטור מלומר האגדה ומפקי האחרים דחייבים מיהא דרבנן וליכא בהו אלא חד דרבנן וי"ל דסומא עדיף מקטן שהרי נתחייב כבר מדאורייתא משא"כ בקטן.

תוספות מסכת מגילה דף כד עמוד א

אבל אינו פורס על שמע - ואפילו לרבי יהודה דמכשיר ליה במגילה לעיל (דף יט:): הכא מודה שלא יוציא אחרים ידי חובתן בדבר שבקדושה משום דבקטן איכא ב' דרבנן כדפרישית לעיל לרבנן דרבי יהודה אבל במגילה יש להקל לפי שטף ונשים היו בספק דלהרוג ולהשמיד לפיכך עשאו רבי יהודה כגדול.